

SVARBU |

#Mirė Kęstutis Glaveckas
#Koronavirusas Lietuvoje#Vakcina nuo koronaviruso
#Eurovizija

#Eurolyga

#Įtampa Ukrainoje

#New York Times

#Lietuva Tokijoje

#MAX

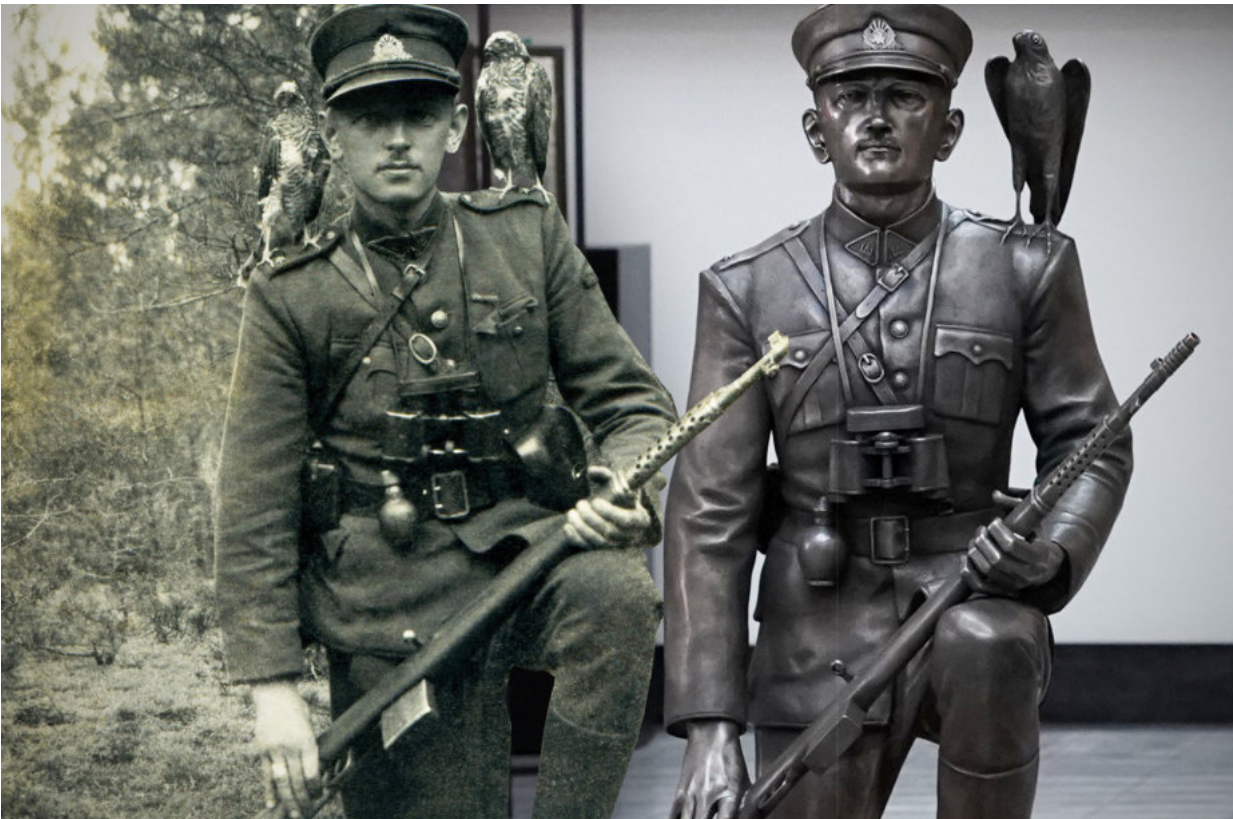
#Imuniteto p...

15MIN > AKTUALU > ISTORIJA

Publikuota: 21:18

A.Ramanauskas-Vanagas sugrįžta į Merkinę, kur jo legenda gyviausia

Algimanto Černiausko nuotr. / Kairėje – Gražinos Pigagaitės 1947 m. fotografuotas Adolfas Ramanauskas-Vanagas su vanagėliais. Dešinėje – pagal šią nuotrauką skulptoriaus Gintauto Lukošaičio sukurta ir liejimo meistro Tomo Vosylius nulieta bronzinė skulptūra

Autorius: Jūratė Mičiulienė

Šaltinis: 15min

Merkinės krašto muziejaus iniciatyva sukurtas ir nulietas bronzinis paminklas Adolfui Ramanauskui-Vanagai (1918–1957), Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio Tarybos 1949 m. vasario 16 d. deklaracijos signatarui, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio ginkluotųjų pajėgų vadui, didžiąją savo gyvenimo dalį skyrusiam pogrindžio kovoms Dzūkijoje ir ypač Merkinės apylinkėse. Į partizaninį judėjimą A.Ramanauskas pasitraukė 1945-aisiais, penkerius metus iki tol dėstęs Alytaus mokytojų seminarijoje.

Paminklas sukurtas (autorius skulptorius Gintautas Lukošaitis, liejimo meistras Tomas Vosylius) pagal garsiąją

Šioje svetainėje naudojame slapukus (angl. „cookies“). Jie padeda atpažinti prisijungusius vartotojus, matuoti auditorijos dydį ir naršymo įpročius; taip mes galime keisti svetainę, kad ji būtų jums patogesnė. Plačiau apie tai: [privatumo politika](#).

Sutinku

Slapukų nustatymai

tuometinės Dainavos apygardos Merkio rinktinės vadas A.Ramanauskas-Vanagas su paukštvanagiais, dzūkų vadinamais tiesiog vanagėliais. Nuotraukų autorė – partizanų pasitikėjimą pelnusi Gražina Pigagaitė-Vilbik (1927–2015) iš Bingelių kaimo, fotografuoti išmokusi iš savo tėvo Luko Pigagos, tarpukariu Merkinėje įsteigusio fotoateljė „Gražina“.

Šiuo metu (iki birželio 10 d.) legendinio partizano skulptūra su nuotraukų galerija eksponuojama Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje. Birželio 13 d. parkeliaus į Merkinės krašto muziejų. Tikimasi, kad 2022 m. vasarą ar rudenį paminklą jau galima bus iškelti į vieną iš sutvarkytų ir paminkui paruoštų miestelio lauko erdvių. Vieta jau parinkta. Šiuo metu rengiami projektiniai pasiūlymai, kaip galėtų atrodyti pati skulptūros aplinka.

Apie A.Ramanausko-Vanago atminimo įamžinimą kalbamės su istoriku, Merkinės krašto muziejaus direktorium **Mindaugu Černiausku**.

– Pirmiausia papasakokite, kaip A.Ramanauskas-Vanagas apskritai grįžo į Merkinės atmintį. O gal iš žmonių atminties jis niekur ir nebuvo dingęs?

– Atmintis apie Vanagą ir jo bendražygius Merkinės krašte turbūt buvo gyva nuo tada, kai jaunas mokytojas A.Ramanauskas į Merkinės miškus atėjo partizanauti ir tapo vienu svarbiausių rezistencinio judėjimo vedlių šiame krašte. Kitą kartą užtenka vieno susitikimo, vienos istorijos, pasakojimo, įvykio, kad sakytum „taip – žinau, girdėjau, prisimenu“. Dzūkijos miškuose Adolfas, čia jau pasivadinęs Vanagu, gyveno bene 8 metus, per kuriuos būta visko. Tad nieko nuostabaus, kad ta atmintis buvo gyva tarp žmonių, ypač tų, kurie Vanagą ir jo bendražygius slėpė, rėmė, palaikė, sielojosi dėl partizanų likimo. Vėliau istorijos keliavo iš lūpų į lūpas.

Algimanto Černiausko nuotr./„Vytauto Didžiojo karo muziejus – Lietuvos karybos istorijos šventovė. Tad Vanago skulptūra čia eksponuojama neatsitiktinai“, - sakė Merkinės krašto muziejaus vadovas Mindaugas Černiauskas, ta proga muziejuje įsiamžinęs ir prie karaliaus Mindaugo biusto.

Ilgą laiką apie tai kalbėti viešai ir garsiai niekas nedrįso dėl to paties šalies okupacijos fakto. Reikėjo Lietuvos išsivadavimo, kad tos istorijos, kurios buvo žmonių širdyse ir mintyse, virstų kryžiais pakelėse, atsiminimų tekstais knygose, filmų siužetais. Ačiū Dievui, kad Lietuva laisvę atgavo prieš 30 metų, kai buvo dar daug žmonių, kurie galėjo paliudyti, papasakoti Lietuvos likimo, okupacijos žiaurumo ir pasipriešinimo okupantams istoriją. Šiandien jau tik vienas kitas gali pasakyti, kad jam yra tekę gyvai susidurti su Vanagu ar jo bendražygiais. Vienas iš jų – Juozas Jakavonis-Tigras. Atsimena Vanagą ir muziejaus bičiulis Algimantas Antanevičius. Prieš 10, 20 ar 30 metų tokių žmonių buvo gerokai daugiau. Tuo metu buvo iškasta ir į viešumą iškelta didžioji dalis partizanų paslėpto archyvo, kuriame rasti ir A.Ramanausko-Vanago atsiminimai „Partizanų gretose“. Prienama tapo sovietų saugumo archyvų medžiaga. Didelį darbą atminties išsaugojimui, sklaidai padarė Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro istorikai.

Todėl manau, kad atmintis buvo gyva visada, tik skirtingai reikėsi. Apskritai atminti išsiudina įvairūs įvykiai, procesai, o ji

Šioje svetainėje naudojame slapukus (angl. „cookies“). Jie padeda atpažinti prisijungusius vartotojus, matuoti auditorijos dydį ir naršymo įpročius; taip mes galime keisti svetainę, kad ji būtų jums patogesnė. Plačiau apie tai: [privatumo politika](#).

Sutinku

Slapukų nustatymai

kalneliu. Čia įamžintas ne tik Vanago, Kazimieraičio, Dzūko, bet ir šimtų kitų partizanų atminimas. Tai buvo gyvas procesas, lydėtas širdį veriančių pasakojimų, liudijimų, ašarų, dainų. Į renginius čia susirinkdavo šimtai žmonių iš visos Lietuvos. Ypač anų laikų liudininkai. Jaunesnės kartos santykis su ta atmintimi jau kitoks, ne toks betarpiškas, ne toks skausmingas. Tokių renginių, kokie būdavo prieš 20 metų, šiandieną nepakartos...

Algimanto Černiausko nuotr./Skulptūrą Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejuje balandžio 26 d. pristatinėja Merkinės krašto muziejaus direktorius Mindaugas Černiauskas.

– Šalia A.Ramanausko-Vanago ir kitų Dainavos partizanų atminties puoselėjimo ne nuošalyje stovėjo ir Merkinės krašto muziejus?

– Merkinės muziejui Lietuvos partizanų tema buvo visada svarbi. Štai ilgametis Merkinės kraštotyros muziejaus vadovas Juozas Kaupinis (1940 – 2004) ne tik buvo vienu pagrindinių mano minėto memorialo Dainavos partizanams Merkinėje kūrėjų ir iniciatorių, bet čia jis įkūrė ir ilgus metus puoselėjo vadinamąjį Laisvės kovų ir kančių muziejų. Jame dalis ekspozicijos buvo skirta ir A.Ramanauskui. Man pačiam su Juozu (Merkinės V. Krėvės vidurinės mokyklos darbų mokytoju), deja, daug bendrauti neteko, nes pats buvau dar tik mokinys. Bet šiandieną dirbdami šiame bare mes jaučiame ir žinome, kad ta atmintis visada buvo puoselėjama, o mes tik pratęsiame savo pirmtakų darbus, nevengdami ieškoti ir įdomesnių tos atminties puoselėjimo formų, sprendimų, kurie atitiktų ir laikmečio dvasią.

– Kada Jūs pats ir iš kokių šaltinių sužinojote apie A.Ramanausko-Vanago veiklą Merkinėje ir jos apylinkėse? Ar tai buvo archyviniai šaltiniai, ar senųjų vietos gyventojų pasakojimai?

– Mano pirmas rimtesnis prisilietimas prie Vanago istorijos buvo per jo atsiminimų knygą „Partizanų gretose“, tada neturėjau dar net 20-ies ir neįsivaizdavau, kad kada nors teks prisidėti prie rimtesnio Vanago atminimo įamžinimo darbų. Prie šios knygos vėliau grįžau dar ne kartą. Paskutinį sykį – 2018-aisiais, per 100-ąsias A.Ramanausko-Vanago gimimo metines. Tai buvo nepaprasti metai, kai po nuoseklių ieškojimų Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimų centro archeologams Vilniuje, Našlaitėlių kapinėse, pavyko rasti ir partizanų vado palaikus. Tie metai buvo dar vienas didelis stimulas prisiminti A.Ramanausko-Vanago asmenybę, gilintis į jo ir jo bendražygių istoriją, ieškoti sąsajų su Merkinė, kurių Vanago partizaninėje kovoje apstu. Tais metais teko dalyvauti ne viename šiam partizanų lyderiui skirtame renginyje Alytuje, Kaune, kur dalinausi savo įžvalgomis apie jo asmenybę ir veiklą Merkinės krašte.

– A.Ramanausko-Vanago sąsajos su Merkinė gana ryškios?

– Jeigu trumpai, tai Vanagas aplink Merkinę esančiuose miškuose praleido nemažą savo rezistencijai pašvęsto gyvenimo dalį: nuo 1945 m. rugpjūčio mėnesio vadovavo Merkinės batalionui, 1945 m. gruodžio 15 d. vadovavo garsiajai Merkinės puolimo operacijai. 1947 m. rugsėjo 25 d. Merkinės batalionas iš pagarbos Vanago asmeniui buvo pavadintas Vanago grupe. Jo atsiminimų knygoje Merkinė iš miestų paminėta daugiausia – bene 120 kartų. Netoli Merkinės A.Ramanauskas-Vanagas kurį laiką ir slapstėsi, kai partizaninis pasipriešinimas jau buvo nuslopintas.

G.Pigagaitės nuotr./Tuometinis Dainavos apygardos Merkio rinktinės vadas A. Ramanauskas-Vanagas (kairėje) su savo pavaduotoju Albertu Perminu-Jūrininku, 1947 m.

– Tad idėja Merkinėje pastatyti A.Ramanauskui-Vanagui paminklą, akivaizdu, kilo ne atsitiktinai?

– Ši istorija yra tų pačių 2018 m. tęsinys. Kai buvo rasti A.Ramanausko-Vanago palaikai, po perlaidojimo buvo organizuojamas konkursas jo kapo paminklui. Jame dalyvavo ir skulptorius G. Lukošaitis su skulptūros maketu, darytu pagal garsiąją „Vanagas su vanagėliais“ fotografiją. Kad jo siūlymas nelaimėjo, mes sužinojome praėjusių metų kovo 20 d., kai Gintautas socialiniuose tinkluose pasidalino savo modelio fotografija, tarsi kviesdamas: apsiimu nulipdyti, kas imatės koordinacijos, siūlykit vietą, ieškokime finansų.

Žinodamas garsiosios fotografijos, pagal kurią padarytas modelis, atsiradimo aplinkybes, kad ji daryta netoli Merkinės esančio Bingelių kaimo miške, nieko nedelsdamas susisiekiu su skulptoriumi, pasiūlydamas bendradarbiauti su Merkinės krašto muziejumi ir modelį paversti tikra skulptūra, ją eksponuojant Merkinėje. Beje, Gintautas – patriotas, akivaizdu, kad partizanų tema jam ir jo šeimai yra šventa. Jono Žemaičio-Vytauto skulptūra prie LR Krašto apsaugos ministerijos irgi Gintauto darbas. Jo Brolis Mindaugas Lukošaitis rezistencijos tema sukūrė piešinių seriją „Paspriešinimas“, su kuria 2004 m. atstovavo Lietuvai San Paulo bienalėje Brazilijoje.

Martyno Juro nuotr./Vanago su vanagėliu skulptūra.

Na, o kur kitur statyti paminklą Vanagai, jei ne Merkinėje. Čia Vanago legenda, palyginti su visa Lietuva, turbūt yra gyviausia. Kur kitur, jei ne krašte, kur 2018 m. bendromis Dzūkijos nacionalinio parko, Lietuvos gyventojų ir genocido centro pastangomis sukurtas pažintinis maršrutas A.Ramanausko-Vanago laisvės kovų takais, vedantis per jo bunkerių vietas, garsiosios fotosesijos vietą, Kasčiūnus, kur buvo suplanuotas Merkinės puolimas... Nepasinaudoti šia galimybe būtų buvusi klaida. Jau po geros savaitės skulptorius buvo Merkinėje, kur ir pradėjome dėliotis skulptūros sukūrimo planą, visų pirma galvodami, kaip pritraukti projektui reikalingas lėšas.

– Kad žmonės noriai aukoja panašioms projektams, jau turėjote patirties su paminklu karaliui Vladislovui Vazai, tad turbūt iškart tikėjote, jog viskas pavyks?

– Taip, patirties jau turėjome kurdami karaliaus Vladislovo Vazos biusto bronzinę skulptūrą. Ta patirtis buvo teigiama. Žinojome, kad žmonės prisidės ir šį kartą, tačiau nesitikėjome, kad viskas įvyks taip greitai. Vladislovo Vazos bronziniam biustui aukas rinkome daugiau nei dvejus metus, nors ir 4 kartus mažesnei sumai. Tad ir šiuo atveju manėme, kad procesas užsitęs. Apsirikome. Neįvertinome, kad Vanagas ir pati projekto idėja bus tiek populiarūs, kad per metus pavyks sugeneruoti didesnę dalį reikalingų lėšų vien iš aukų (per 16 000 eur). Sutapimas, pagelbėjęs projektui buvo ir tai, kad per Lietuvos kultūros tarybą, dėl Covid 19 situacijos buvo kvietimas teikti paraišką, skatinančią naujų kultūros produktų kūrimą, taip padedant ir meno žmonėms. Iš programos gavome 11 000 eurų. Visų šių lėšų pakako skulptūros nulipdymui ir atliejimui. Dalis lėšų bus skirta skulptūros aplinkos projektinių pasiūlymų parengimui, suvenyrams visiems, kurie aukoją didesne nei 500 eurų suma. Naudodamasis proga dar kartą dėkoju prisidėjusiems.

Algimanto Černiausko nuotr./Vanago skulptūra Vytauto Didžiojo karo muziejuje bus eksponuojama iki birželio 10 d.

– Tai pirmas paminklas A.Ramanauskui-Vanagui Lietuvoje? Galbūt todėl pirmiausia ir eksponuojate Kaune karo muziejuje?

– Tai nėra pirmas paminklas Vanagui, bet pirmas toks, kokį turėsime Merkinėje. Paminklą Vanagui turi pasistatę Lazdijai, Vanago biustas puošia jo kapą. Yra ir Kaune. Tačiau, mano manymu, iš visų, kurie skirti Vanagui – Merkinėje bus pats įspūdingiausias. Visgi jame labai aiški fabula, vaizduojanti Vanagą su vanagėliu, pagal garsiąją 1947 m. fotografiją darytą fotosesijoje netoli Merkinės jaunos fotografės G. Pigagaitės.

Tik nulieta skulptūra pirmiausia visuomenei pristatyta ir šiuo metu eksponuojama Kaune, Vytauto Didžiojo karo muziejuje neatsitiktinai. Juk šis muziejus – Lietuvos karybos istorijos šventovė. A.Ramanauskas-Vanagas – vienas iškiliausių XX a. Lietuvos karių. Tai yra nacionalinis lygmuo. Karo muziejus nuo pat pradžių sutiko bendradarbiauti, paruošiamiesiems darbams suteikė mums reikalingas patalpas, fotosesijai skolino Lietuvoje labai retą SVT 40 ginklą, su kuriuo Vanagas ir užfiksuotas garsiojoje fotografijoje. Ir pati skulptūra atlieta Kaune Tomo Vosylius dirbtuvėje. Tad nematėm būtinybės, kad iškart reikia ją vežti į Merkinę. Manau, svarbu prisiminti ir tai, kad A.Ramanauskas-Vanagas su žmona Birute Mažeikaite 1956 m. buvo išduotas ir suimtas Kaune, jo paieškoms KGB suformavus net 50 agentų grupę. Kaune šiuo metu gyvena ir A.Ramanauskas-Vanago dukra Auksutė Ramanauskaitė-Skokauskienė su šeima.

“

Labai gaila, kad garsioji fotosesija nėra aprašyta paties Vanago atsiminimuose.

”

– Gal ką daugiau teko iš Vanagą prisimenančių girdėti ir apie tuos prisijaukintus vanagėlius?

– Ne vienas užsukęs į muziejų ir pirmą kartą pamatęs garsiąją G. Pigagaitės darytą Vanago su vanagėliais fotografiją klausė, ar tie miško paukščiai – tikri. Tenka atsakyti, kad tikri, nes jie tokie ir buvo. Rasti ir prisijaukinti tuose miškuose, kur Vanagas su kovos draugais gyveno ir fotografavosi. Labai gaila, kad garsioji fotosesija nėra aprašyta paties Vanago atsiminimuose. Turėtume išsamesnį šios istorijos paveikslą. Beje, Dzūkijos nacionalinio parko Gamtos skyriaus specialistai atidžiai ištira šios svietainės nustatė, kad tai neukštynėdžiū (lat. *Aspiter niger*) jaunikiai. Dzūkijai jie

Šioje svetainėje naudojame slapukus (angl. „cookies“). Jie padeda atpažinti prisijungusius vartotojus, matuoti auditorijos dydį ir naršymo įpročius; taip mes galime keisti svetainę, kad ji būtų jums patogesnė. Plačiau apie tai: privatumo politika.

Sutinku

Slapukų nustatymai

– Kaip dar prie A.Ramanausko-Vanago atminties įamžinimo prisideda muziejus? Tenka girdėti apie organizuojamus žygius, ekskursijas.

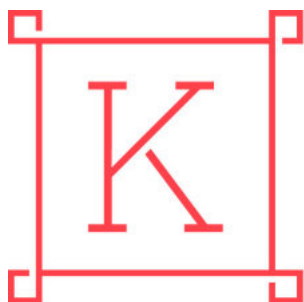
– Taip, tų žygių būta, ir nemažai jau. Dėl ribotų žmogiškų resursų labiau skatiname žygiuoti savarankiškai. Tam sukurtos visos reikalingos priemonės. Yra įrengtas ir nužymėtas pėsčiųjų, dviračių takas, einantis per su A.Ramanausku–Vanagu susijusias vietas. Jis prasideda ir baigiasi Merkinėje. Puiki pažintinė pramoga visiems, norintiems pasivaikščioti Dzūkijos miškais, kartu susipažįstant ir su Laisvės kovų istorija, Vanago istorija. Žygeivijų patogumui yra parengtos dvi trasos, mažoji ir didžioji. Taip pat išleistas išsamus žygio gidas su žemėlapiu. Gražiai parengtą leidinį galima įsigyti Merkinės krašto muziejuje arba Dzūkijos nacionalinio parko Merkinės lankytojų centre. Taip pat jį galima atsisiųsti iš [muziejaus internetinės svetainės](#).

Šiuo metu intensyviai kuriamas interaktyvus virtualios realybės žaidimas 1945 m. gruodžio 15 d. Merkinės mūšio tema. Ši naujovė turėtų būti prieinama Merkinės krašto muziejuje nuo šių metų gruodžio 15 d. Tai bus tikrai įspūdingas ir pats naujoviškiausias muziejaus projektas, nukelsiantis muziejaus lankytoją į 1945 m. partizanų įvykdyto Merkinės puolimo sūkurį. Čia atpažinsite ir Vanagą, ir Merkinę. Stengiamės neatsilikti nuo naujovių, ieškome finansų ir siekiame rezultato. A.Ramanausko-Vanago ir partizanų kovų atminimas yra tik viena iš temų, ties kuriomis dirba muziejus.

– Kokios mintys kyla taip įamžinus Vanagą?

– Malonus jausmas žinoti, kad ta skulptūra bus Merkinėje. Manau, kad viskas vyksta neatsitiktinai. Neatsitiktinai supuolė aplinkybės Vanago palaikų radimui, neatsitiktinai jo skulptūra papuoš ir Merkinę. Merkinėje tai bus jau trečias paminklas. Kaip nedideliame miesteliui tai gana solidu. Be Vanago turime paminklą Lenkijos karaliui Vladislovui IV ir Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vladislovui II Vazai (1595 – 1648), dažnai buvojusiam Merkinėje ir čia mirusiam. Taip pat rašytojui, Dainavos šalies dainiui, kilusiam iš gretimo Subartonių kaimo Vincui Mickevičiui-Krėvei (1882 – 1954), kurio vardu pavadinta Merginės gimnazija. Tai didžios asmenybės, turėjusios reikšmės visai Lietuvos valstybės istorijai. Tai liudija, kokia turtinga Merkinės praeitis. Skulptūra A.Ramanauskiui-Vanagai prisidės ir prie miestelio gražėjimo, taps dar vienu traukos objektu Merkinę vis labiau lankantiems turistams. A.Ramanausko-Vanago sugrįžimas į Merkinę tikrai simboliškas. Nors 2021-ieji Seimo yra paskelbti jo bendražygio – kito legendinio partizano Juozo Lukšos-Daumanto metais, manau, ir pats Lukša neužpyktų, kad jo artimas bičiulis Vanagas dar kartą bus prisimintas per jam skirtus metus.

Straipsnių ciklą „Miestelių istorijos. Muziejų duris atvėrus“ finansuoja Lietuvos kultūros taryba

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

Visos teisės saugomos. © 2008 UAB „15min“. Kopijuoti, dauginti bei platinti galima tik gavus raštišką UAB „15min“ sutikimą.